

van de geestelijke adviseurs. Naarmate dit opmerkelijke 'instituut' verder in de geschiedenis verdwijnt, neemt zijn ideologische 'bewijskracht' des te meer toe. Alleen daarom al is het goed dat hieraan een studie is gewijd, en nog wel voor het meest intrigerende onderdeel: de arbeidersbeweging. De gewekte verwachtingen worden echter met dit boek allerm minst vervuld. Zoals de titel al doet vermoeden, wordt de inhoud gekenmerkt door een samenraapsel van - elk voor zich - interessante en belangwekkende onderwerpen; een samenhangend geheel wordt evenwel node gemist. Langs die weg voegt het boek weinig toe aan onze kennis van de (katholieke) arbeidersbeweging en de rol die de priesters daarin gespeeld hebben.

Toch heeft het de verdienste een heleboel wetenswaardige informatie vastgelegd te hebben. Daardoor krijgt het een documentaire betekenis, die het tot een bron maakt voor verdere studie. Dit geldt met name voor het tweede van de drie delen waaruit het boek bestaat: "de relatie in de praktijk".

Jan Roes

W. Balke, *Gunning en Hoedemaker Samen op Weg*. Boekencentrum, 's-Gravenhage 1985, ISBN 90 0101 0, 224 blz.

Zoals bekend is uit het curriculum vitae bij zijn dissertatie heeft de auteur zijn afstudeerscriptie gewijd aan J.H. Gunning jr. en de ethische theologie. Dat hij een vrucht van deze arbeid twintig jaar later kon opdragen aan de Generale Synoden der "Samen-op-Weg" gegane kerken in de vorm van het voor ons liggende boek, is reden tot verheugenis. De "faire appreciatie" van de ethische theologie, waar zijn promotor S. van der Linde sterk voor gepleit heeft, krijgt zo een wel zeer concrete toepassing. Immers, veel meer dan op Hoedemaker valt het licht op de hoogleraar die zich zo graag "dominee" hoorde noemen, Gunning. Behalve in de expliciet over Hoedemaker handelende bladzijden, die veel geringer in aantal zijn dan die over Gunning, bestaat het boek uit zeer goed gekozen citaten van laatstgenoemde, met verbindende tekst van de auteur. Het is opgebouwd uit negen hoofdstukken die in paragrafen zijn onderverdeeld, die weer uiteenvallen in van opschriften voorziene, niet verder genummerde passages. "Uiteenvallen" wekt hier intussen een foute suggestie: het boek vormt, en dat is zijn kracht, een boeiende eenheid. Na enkele goedgekozen biografische notities, wordt de aandacht besteed aan de kerkopvatting van beiden, hun verhouding tot de gereformeerden, hun onderlinge toenadering en dan hun "Samen-op-Weg"-gaan naar een gereorganiseerde kerk. Dit is een zo boeiend geheel geworden, omdat de auteur zijn citaten zo zorgvuldig gesorteerd heeft. Gunning was een voortreffelijk stilist, en uit zijn werken zijn met veel theologische en op de achtergrond ook literaire smaak de meest geschikte passages gekozen, waardoor wij de strijd meebelev en. En Gunning was een groot, maar vooral nobel strijder. Hij wist zich daarbij in zijn geschriften vrij te houden van de archaïsmen waar Kuiper zich mee bedwelmde en steekt dan ook in de paragrafen waarin beiden aan het woord komen, gemakkelijk boven de ander uit. En dat Gunning het een en ander met Kuiper - het "partijhoofd" - uit te staan heeft gehad, is algemeen bekend, maar krijgt onder de "Samen-op-Weg"-belichting toch weer een nieuwe pointe.